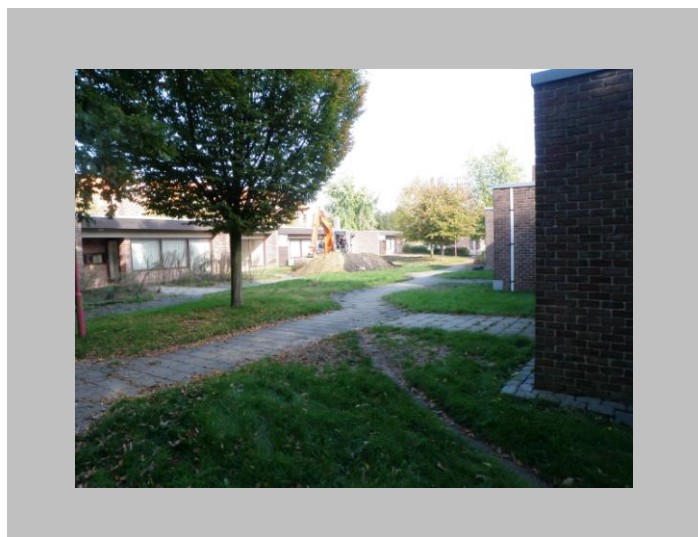

Verlorenkost te Westerlo (gem. Westerlo)

*Archeologisch vooronderzoek door middel van
proefsleuven*

E. Van de Velde, T. Deville en
S. Houbrechts

Condor Rapporten 30

Opgraving

Prospectie

Vergunningsnummer: 2010/351

Datum aanvraag: 01/10/2010

Naam aanvrager: DEVILLE Tom

Naam site: Westerlo, Verlorenkost

1. Inhoudsopgave

1. Inhoudsopgave	3
2. Colofon	5
3. Administratieve gegevens	6
3.1. Onderzoeksgegevens	6
3.2. Locatiegegevens	6
4. Inleiding	7
4.1. Onderzoekskader	7
4.2. Ligging	10
4.3. Onderzoeksteam	11
4.4. Dankwoord	12
4.5. Veldonderzoek	12
4.6. Uitwerking en rapportage	12
5. Resultaten Veldonderzoek	13
5.1. Bodemopbouw	13
5.2. Sporen en structuren	17
5.3. Vondsten	17
6. Conclusie	18
6.1. Inleiding	18
6.2. Beantwoording onderzoeksvragen	18
7. Aanbevelingen	19
8. Bibliografie	20
9. Afkortingen en begrippen	21
9.1 Begrippen	21
9.2. Afkortingen	21

10. CD-ROM 22**Bijlagen**

Bijlage 1: Allessporenkaart

Bijlage 2: Werkputten

Bijlage 3: Profielen

Bijlage 4: Hoogtekaart

2. Colofon

Condor Rapporten 30

Verlorenkost, Gemeente Westerlo
Archeologisch vooronderzoek door middel van proefsleuven

Auteurs: E. Van de Velde, T. Deville & Sara Houbrechts
In opdracht van: Dexia Bank nv
Foto's en tekeningen: Condor Archaeological Research, tenzij anders vermeld

Condor Archaeological Research, Bilzen, november 2010.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Condor Archaeological Research BVBA

Martenslindestraat 29,

3742 MARTENSLINDE

Tel 0032 (0)498 59 38 89

E-mail: info@condorarch.be

www.condorarch.be

3. Administratieve gegevens

3.1. Onderzoeksgegevens

Datum veldwerk:	13-10-2010 tot en met 14-10-2010
Uitvoerder:	Condor Archaeological Research
Condor Rapporten:	30
Opdrachtgever:	Dexia Bank nv
Contactpersoon:	Dhr. F. Durie Projectleider GI 04/32 Pachecolaan 44 1000 Brussel
Onderzoeksvorm:	Prospectie met ingreep in de bodem
Vergunningsnummer:	2010/351 en 2010/351(2)
Naam aanvrager:	Tom Deville
Naam site:	Westerlo, Verlorenkost
Bevoegd gezag:	Ruimte en Erfgoed, afdeling Antwerpen

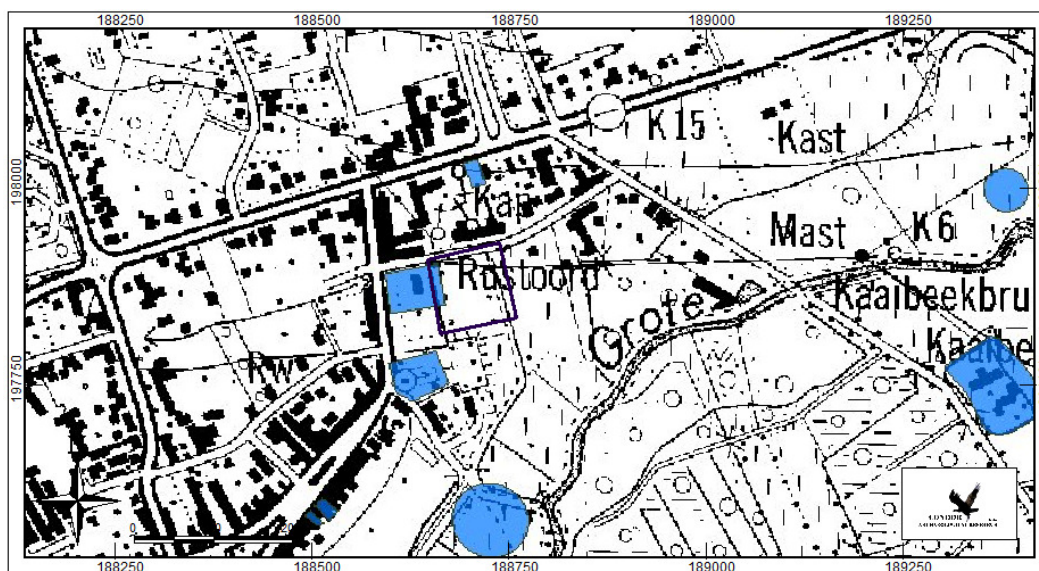
3.2. Locatiegegevens

Provincie:	Antwerpen
Gemeente:	Westerlo
Plaats:	Westerlo
Toponiem:	Verlorenkost
Kadastrale gegevens:	Afdeling: 1 Sectie: B Nrs.: 393L2, 407A2, 407B2, 407C2, 407D2, 407E2, 407F2, 407G2, 407H2, 407Y, 407Z, 408H, 408K, 408, 408L en 408M
Kaartblad:	/

4. Inleiding

4.1. Onderzoekskader

Van woensdag 13 oktober 2010 tot en met donderdag 14 oktober heeft Condor Archaeological Research in opdracht van Dexia Bank nv een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd aan de Verlorenkost te Westerlo, provincie Antwerpen. Het onderzoek vindt plaats naar aanleiding van de realisatie van nieuwbouw. Op het terrein wordt een uitbreiding van het huidige rusthuis voorzien met onder andere serviceflats, een dienstencentrum en nieuwe parkeergelegenheden. De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) toont enkele archeologisch waardevolle sites in de onmiddellijke omgeving van het terrein (afbeelding 1).

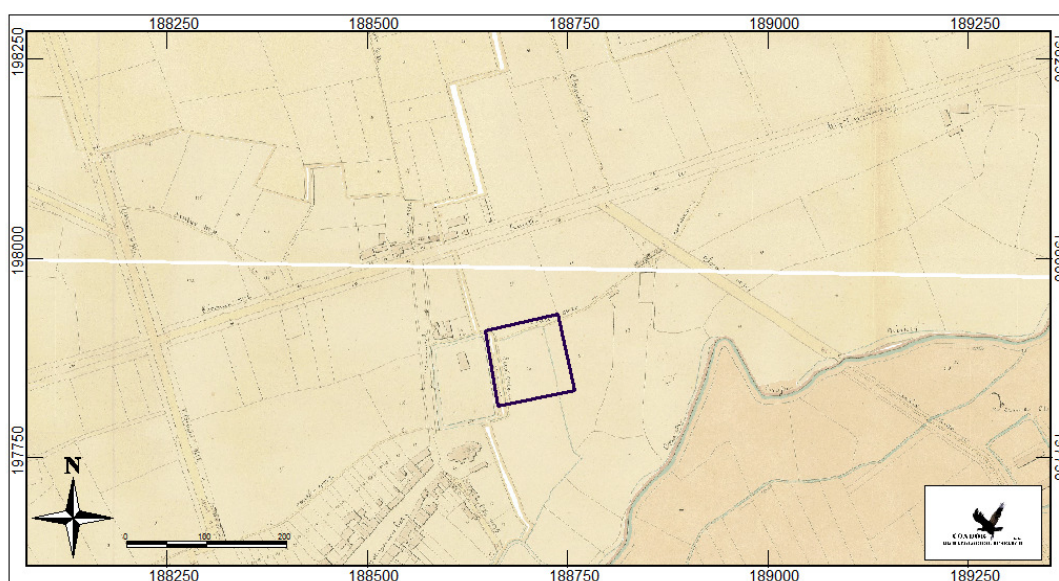

Afbeelding 1: Gekende archeologische sites volgens de CAI in de buurt van het plangebied (paarse kader).¹

Meteen ten westen van het terrein ligt de voormalige dekenij (CAI-nummer 103.011) van de Sint-Lambertuskerk. Dit witgeschilderd bakstenen gebouw is vermoedelijk gebouwd in 1618 en kende verschillende verbouwingsfasen. Vanaf 1984 werd het gebouw gebruikt als vredegerecht en politierechtbank. Vandaag is het beschermd als monument en de oorspronkelijk omgrachtte tuin als landschap. De Sint-

¹ <http://cai.erfgoed.net>

Lambertuskerk, ten zuidwesten van het plangebied, is gebouwd in de 15^e eeuw en kende een lange bouwgeschiedenis met duidelijke verschillen en materiaalgebruik. Zo zijn bijvoorbeeld het koor, de dwarsbeuk en de grafkapel van de Merode nog steeds opgetrokken in streekeigen ijzerzandsteen die kermerkend is voor de Demergotiek. Rondom het kerkgebouw ligt een ommuurd kerkhof met vooral 19^e en 20^e eeuwse grafmonumenten en heel wat eenvoudige zerken voor oudstrijders.² Zowel kerk als kerkhof zijn eveneens beschermd erfgoed. Beide gebouwen zijn terug te vinden op de Atlas van de Buurtwegen uit de eerste helft van de 19^e eeuw (afbeelding 2).

Afbeelding 2: *Atlas van de Buurtwegen met plangebied (paarse kader).*³

De aanwezigheid van archeologische vondsten of een vindplaats binnen het plangebied behoort tot de mogelijkheden. Bij de realisatie van de nieuwbouw en de daarmee samenhangende bodemversturende werkzaamheden bestaat er een reële kans dat het aanwezige bodemarchief wordt vergraven.

Het doel van het proefsleuvenonderzoek is om alle eventueel aanwezige archeologische resten te lokaliseren en te documenteren. Op basis hiervan wordt, indien de resultaten positief zijn, een op te graven zone afgebakend. In het voorliggend rapport worden de resultaten van het onderzoek beschreven. Op basis hiervan worden aanbevelingen gedaan voor een eventueel vervolgonderzoek.

² <http://inventaris.vioe.be>, <http://cai.erfgoed.net>

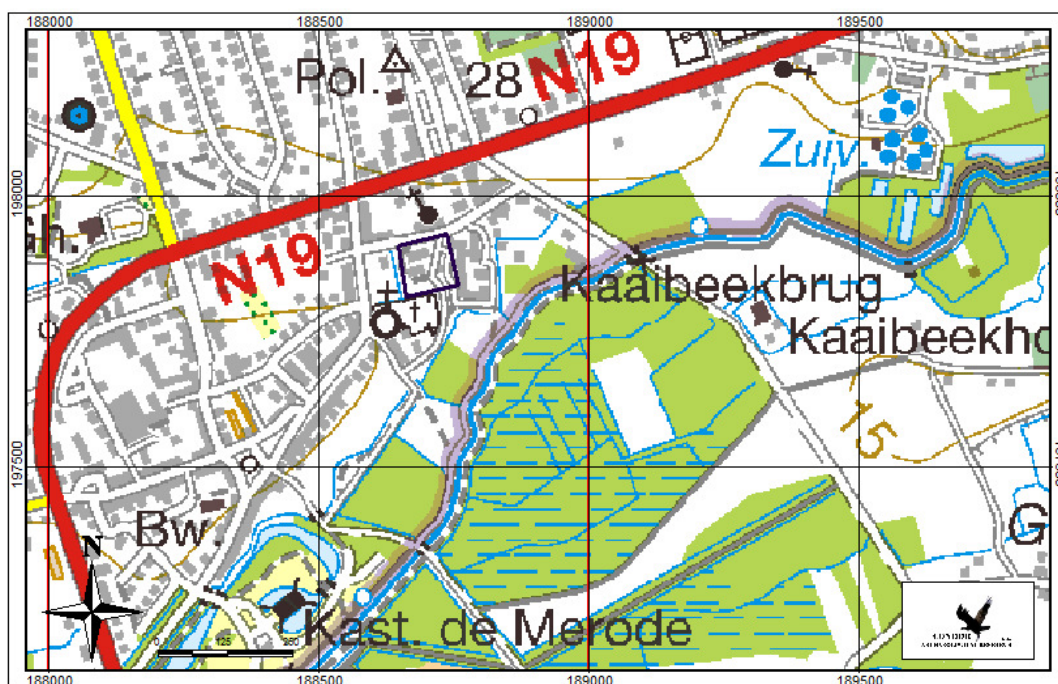
³ <http://gis1.provant.be/Geoloketten/geoloket.jsp?geoloketid=55>

De volgende onderzoeksvragen zijn opgesteld, die beantwoord dienen te worden op basis van het veldwerk:

- Zijn er al dan niet bekende archeologische waarden aanwezig en waar zijn deze gelokaliseerd?
- Op welke diepte bevinden zich deze waarden?
- Wat is de aard, omvang en datering van de resten?
- In hoeverre worden eventuele archeologische resten bedreigt door de voorgenomen bodemingreep?

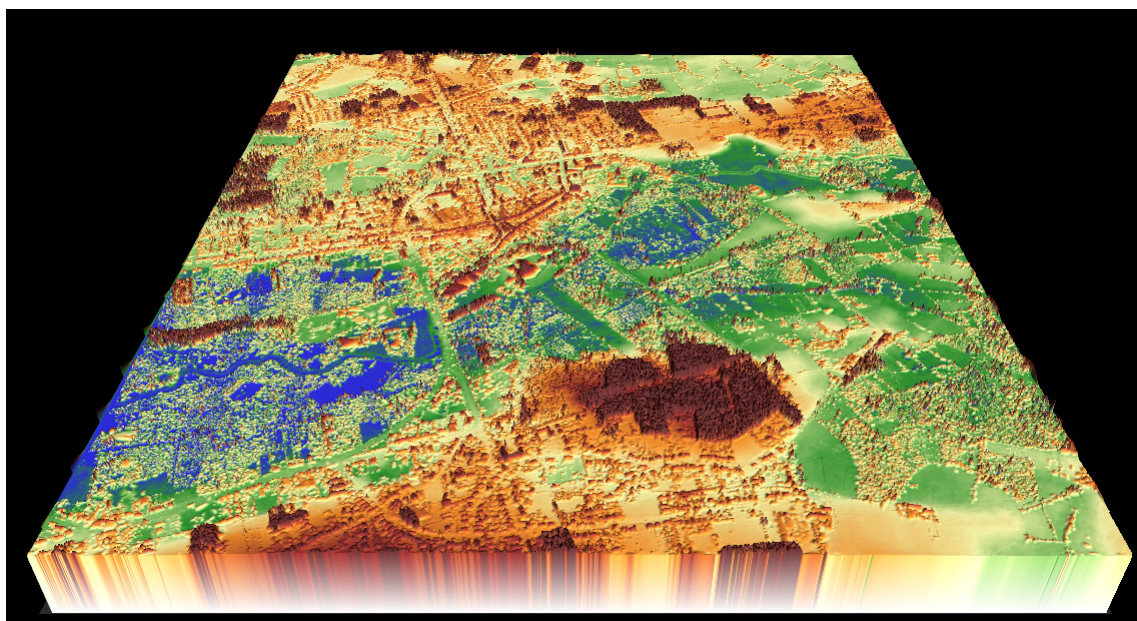
4.2. Ligging

Het plangebied is gelegen aan de Verlorenkost te Westerlo, ten oosten van de huidige dorpskern (afbeelding 3), en wordt ingesloten door de Verlorenkost in het noorden en in het oosten, een beek die de loop van de Grote Nete volgt in het zuiden en het domein van de dekenij van de Sint-Lambertuskerk en de kerk zelf in het westen. Het terrein is bebouwd met twee rijen woningen, die thans onbewoond zijn, met hier en daar voetpaden en beplanting. Doorheen het plangebied loopt een wirwar van leidingen en kabels wat archeologisch onderzoek moeilijk maakt (bijlage 1). Door de bebouwing en de beplanting is het reliëf ter plaatse met het blote oog moeilijk in te schatten. In de omgeving van het plangebied is wel heel mooi de overgang naar de vallei van de Grote Nete zichtbaar (afbeelding 4). Op de hoogtekkaart van de omgeving (bijlage 4) kan duidelijk worden afgelezen dat het terrein in het dal van de Grote Nete gelegen is.

Afbeelding 3: Topografische kaart van het plangebied (paarse kader) en omgeving⁴.

⁴ NGI, 2008.

Afbeelding 4: 3D-model van de omgeving van het plangebied met centraal de vallei van de Grote Nete.

4.3. Onderzoeksteam

Het onderzoeksteam van Condor Archaeological Research bestond uit:

- E. Van de Velde Veldwerk en rapportage
- T. Deville Veldwerk en rapportage
- S. Houbrechts Digitalisatie

4.4. Dankwoord

Dankzij de medewerking en het vertrouwen van verschillende partijen kon er tijdens dit project voortvarend worden gewerkt. In het bijzonder danken we Dexia Bank nv en het OCMW van Westerlo voor de voortvarende medewerking, Van Eycken Trans voor het voorzien van de graafmachine, Ruimte en Erfgoed provincie Antwerpen en de Provincie Antwerpen.

4.5. Veldonderzoek

Evenredig verspreid over het plangebied zijn waar mogelijk werkputten aangelegd, elf in het totaal. Een wirwar aan kabels en leidingen in de bodem van het terrein en de vraag om het huidige parkeerterrein te vrijwaren heeft een evenwichtige spreiding en conformiteit in afmetingen van de werkputten verhinderd (zie bijlage 1). In totaal is circa 2% van het terrein onderworpen aan een archeologisch vooronderzoek. Met behulp van de graafmachine is de bouwvoor en de onderliggende verstoorde lagen laagsgewijs verwijderd tot op het hoogst leesbare niveau.

De onderzoeksvlakken zijn aangelegd op het niveau van de C-horizont, op een diepte van circa 190 tot 286 cm beneden het maaiveld. De onderzoeksvlakken zijn waar nodig manueel met de schop bijgeschaafd. Alle vlakken en aanwezige sporen zijn gefotografeerd, ingetekend en beschreven (kleur, textuur en insluitsels). De in het vlak zichtbare vondsten zijn per context ingezameld, geregistreerd en gedetermineerd. Met een metaaldetector is de aanwezigheid van metalen vondsten in de bodem nagegaan. In een aantal proefputten is een profielkolom van minstens 50 cm breed opgepoetst, gefotografeerd, ingetekend op schaal 1/20 en beschreven. De bovenzijde is in alle profielen het maaiveld, de bodem het aangelegde onderzoeksvlak. De diepte van elk vlak ten opzichte van het maaiveld is weergegeven volgens de Tweede Algemene Waterpassing (TAW).

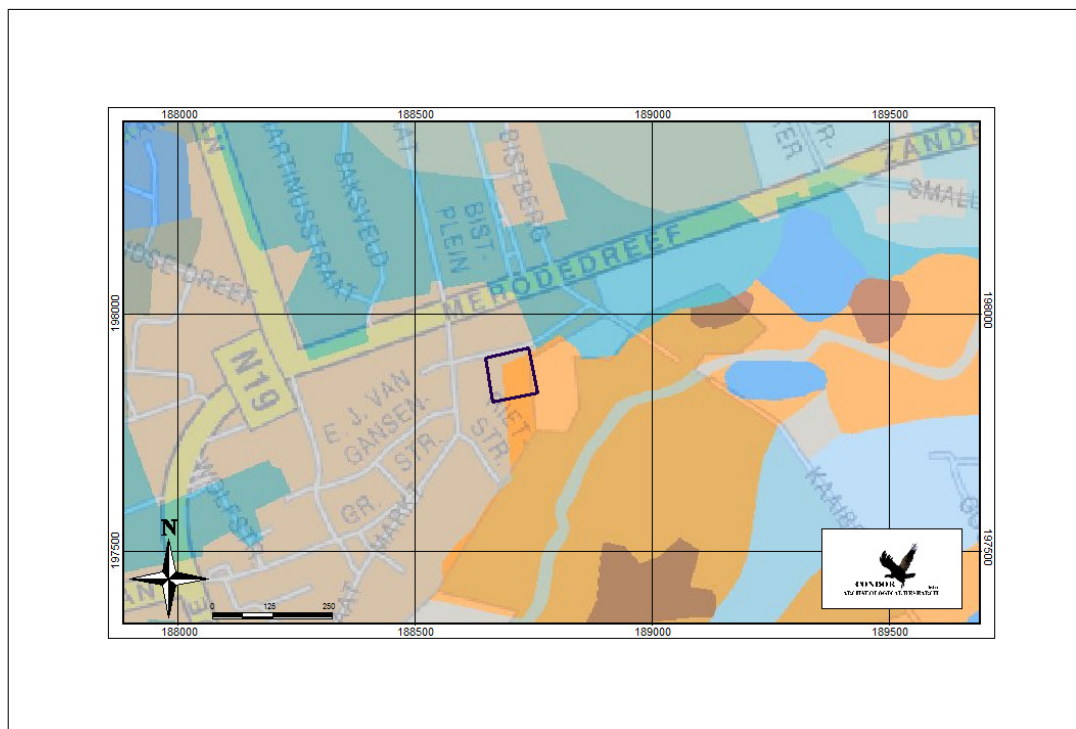
4.6. Uitwerking en rapportage

Na het veldonderzoek worden de onderzoeksgegevens uitgewerkt en geanalyseerd. Ter afronding van het archeologisch vooronderzoek is het voorliggend eindrapport samengesteld.

5. Resultaten Veldonderzoek

5.1. Bodemopbouw

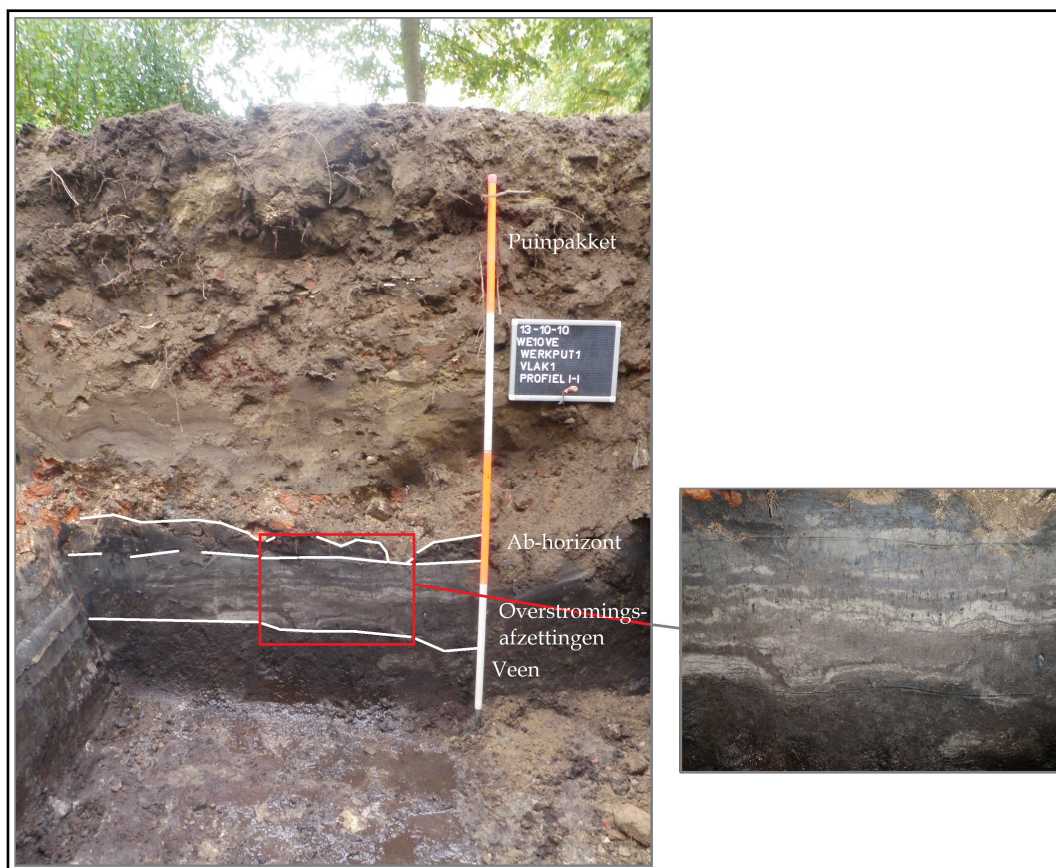
Het plangebied bevindt zich in de zandleemstreek. Volgens de bodemkaart van België (afbeelding 5) wordt binnen het plangebied een natte tot zeer natte lemige zandbodem zonder profiel verwacht (PFpm). Een dergelijke bodem bestaat doorgaans uit een donkere bouwvoor of Ap-horizont met een dikte tot ongeveer 30 cm, die meteen overgaat naar de lichtere en natuurlijke C-horizont. De natte omstandigheden ter plaatse voorkomen dat hier bodemvorming, bijvoorbeeld een podzolbodem, heeft plaats gevonden. Meer naar het noorden toe is de bodem droger en werd deze door de mens in het verleden opgehoogd waardoor een antropogene humus A-horizont (Sdm(b)) is ontstaan. Ten zuidoosten van het plangebied stroomt de Grote Nete. De natte tot zeer natte lemig zandbodem bevindt zich eromheen en op verschillende plaatsen zijn plaatsen met veen aangeduid op de kaart (V). Veen ontstaat in natte en vochtige omstandigheden waarbij dood plantenmateriaal sneller wordt opgehoopt dan er kan worden afgebroken. De permanent natte bodem rondom de Grote Nete zorgt voor goede condities voor veenvorming.

	PFpm	Natte tot zeer natte licht zandleembodem zonder profiel
	Sdm(b)	Matig natte lemig zandbodem met dikke antropogene humus A-horizont
	V	Veenbodem

Afbeelding 5: Bodemkaart met aanduiding van het plangebied (paarse kader)

Uit het proefsleuvenonderzoek blijkt dat de natuurlijke ondergrond bestaat uit natte zandleem en veen. De profieltekeningen worden weergegeven in bijlage 3. De bodem op het terrein is plaatselijke grondig verstoord en overal sterk opgehoogd bij de realisatie van de bejaardenwoningen en het huidige rusthuis. Onder een opgebrachte donkerbruine bouwvoor van circa 30 à 50 cm dik ligt een recent puin-/ ophoogpakket tot ongeveer 95 à 180 cm beneden het maaiveld. Daaronder zijn in werkputten 5, 7 en 9 één of meerdere ophoogpakketten aangetroffen. In werkput 5 is deze laag donkergrijs van kleur. Door de aanwezigheid van fragmenten beton, hardgebakken baksteen en kolengruis kan een recente datering aan deze ophoogpakketten worden toegekend. Onder deze recente ophoogpakketten zijn in de werkputten 7 en 9 nog twee ophoogpakketten waargenomen die door hun lichtere kleur en de afwezigheid van recent materiaal mogelijk van oudere oorsprong zijn.

Afbeelding 6: Profiel werkput 1 met daarop de puinlaag, de begraven A-horizont en de C-horizont (overstromingsafzetting en veen) aangegeven.

Onder de puinlagen en/of ophoogpakketten is in werkputten 1, 5 en 7 een begraven A-horizont vastgesteld. Deze is nog ongeveer 10 tot 38 cm dik en heeft een donkergrijze tot zwarte kleur. Deze horizont werd bedekt door het recente puinpakket, niet wijst erop dat deze begraven A-horizont een hoge ouderdom heeft. Onder deze oude bouwvoor en in werkputten 9 en 11 onder de ophoog- of puinpakketten is de natuurlijke C-horizont waargenomen. In de werkputten 1, 5 en 9 betreft het een gelaagde opeenvolging van (grof-) zandige, humeuze en sterk siltige banden die als overstromingsafzettingen werden geïnterpreteerd. Hieronder, dan wel onder de begraven A-horizont (werkput 7) of het recente ophoogpakket (werkput 11) zijn één of meerdere pakketten, al dan niet veraard veen aangetroffen. Het betreft bosveen waarin nog takken, wortels en boomstronken herkenbaar zijn. Het veen is vermoedelijk te dateren in het Atlanticum (9.200 – 5.600 BP) wanneer het klimaat warmer en vochtiger werd en de grondwatertafel steeg. De veraarding, die tijdens het onderzoek werd vastgesteld hangt vermoedelijk samen met de grondwaterverlaging die het gevolg is van het kanaliseren van de Kleine Nete. In werkput 7 en plaatselijk in de

werkputten 10 en 11 is onder het veenpakket sterk siltig zand tot sterk zandige klei aangetroffen met een grijsblauwe kleur.

5.2. Sporen en structuren

Tijdens het onderzoek zijn in totaal elf werkputten gegraven, waarbij het onderzoeksvlak is aangelegd in de top van het veen, of wanneer dit slechts uiterst dun was, in de top van de onderliggende siltige zanden. Gezien de ouderdom van deze afzettingen kunnen hierin sporen en vondsten vanaf het laat-paleolithicum of mesolithicum worden aangetroffen. In geen van de proefsleuven zijn archeologisch relevante sporen, laat staan structuren, aangetroffen.

5.3. Vondsten

Tijdens het proefsleuvenonderzoek aan de Verlorenkost te Westerlo zijn geen vondsten aangetroffen.

6. Conclusie

6.1. Inleiding

Het plangebied aan de Verlorenkost is gelegen in het oosten van de dorpskern van Westerlo. De huidige bebouwing zal worden afgebroken en men gaat hier een uitbreiding van het huidige rusthuis voorzien met onder andere serviceflats, een dienstencentrum en nieuwe parkeergelegenheden. Het terrein ligt meteen naast de dekenij van de Sint-Lambertuskerk waarvan de tuin in het westen aan het plangebied grenst. De kerk zelf en het kerkhof liggen ten zuidoosten van het onderzochte terrein. Binnen het plangebied kunnen dan ook sporen verwacht worden. Door middel van een proefsleuvenonderzoek is deze verwachting getoetst. Op basis van de resultaten kan Ruimte en Erfgoed een besluit nemen met betrekking tot een eventueel vervolgonderzoek.

6.2. Beantwoording onderzoeksvragen

- ***Zijn er al dan niet bekende archeologische waarden aanwezig en waar zijn deze gelokaliseerd?***

Binnen het plangebied zijn bij het onderzoek geen archeologische waarden aangetroffen die duiden op de aanwezigheid van een archeologische vindplaats op het terrein.

De afwezigheid van archeologische resten maakt de onderstaande twee vragen irrelevant.

- ***Op welke diepte bevinden zich deze waarden?***
- ***Wat is de aard, omvang en datering van de resten?***
- ***In hoeverre worden eventuele archeologische resten bedreigd door de voorgenomen bodemingreep?***

Op basis van de resultaten van het onderzoek kan worden besloten dat binnen het plangebied geen archeologische resten aanwezig zijn. De voorgenomen bodemingreep vormt dan ook geen bedreiging voor archeologie op dit terrein.

7. Aanbevelingen

Uit het onderzoek blijkt dat het plangebied bij de aanleg van het huidige rusthuis en de bijhorende bejaardenwoningen sterk werd opgehoogd. Voor de ophoging werd het plangebied, door de lage ligging, frequent getroffen door overstromingen van de Kleine Nete. De aanwezigheid van overstromingsafzettingen die een pakket veen bedekken wijzen erop dat het plangebied erg nat en bijgevolg ongunstig gelegen was voor bewoning en begraving. Hierdoor kan de opgestelde verwachting, gerelateerd aan de ligging nabij de 15de eeuwse kerk naar laag worden bijgesteld. Archeologische resten worden dan ook, ondanks de beperkte onderzochte oppervlakte, niet binnen de grenzen van het plangebied verwacht. Een vervolgonderzoek wordt dan ook niet noodzakelijk geacht.

Bovenstaand advies is slechts een selectieadvies en dient louter ter advisering van het bevoegd gezag: Ruimte en Erfgoed. Het definitieve besluit met betrekking tot de vrijgave van het terrein, zal op basis van het uitgebrachte advies genomen worden door het bevoegd gezag. Daarom wordt geadviseerd om inzake het besluit contact op te nemen met Ruimte en Erfgoed, afdeling Antwerpen.

8. Bibliografie

Websites (geraadpleegd november 2010)

<http://www.westerlo.be>

<http://www.ngi.be>

<http://www.agiv.be/gis/diensten/geo-vlaanderen/>

(geraadpleegd voor bodemkundige kaart)

<http://gis1.provant.be/Geoloketten/geoloket.jsp?geoloketid=55>

(geraadpleegd voor atlas van de buurtwegen)

<http://cai.erfgoed.net>

(geraadpleegd voor de CAI)

9. Afkortingen en begrippen

9.1 Begrippen

A-horizont:	Humeuze toplaag van de bodem
E-horizont:	Uitlogingslaag waaruit bepaalde elementen zijn weggespoeld
B-horizont:	Aanrijingslaag waar uitgespoelde elementen worden afgezet
C-horizont:	Weinig of niet door bodemprocessen aangetast sediment

9.2. Afkortingen

<i>Hoofdnaam</i>		<i>Toevoeging</i>		<i>Gradiënt</i>	
Z	Zand	s	Silt	1	Zeer weinig
L	Leem	h	Humeus	2	Weinig
K	Klei	z	Zand	3	Matig
G	Grind			4	Sterk
				5	Zeer sterk

Archeologische indicatoren

		<i>Gradiënt</i>	
Aw	Aardewerk	1	Uiterst weinig
Vl	Verbrande leem	2	Weinig
Ba	Baksteen	3	Matig
Nst	Natuursteen	4	Veel
Hk	Houtskool	5	Zeer veel
Kei	Kei	6	Spikkel(s)
Kg/Sk	Kolengruis/Steenkool	7	Zeer weinig tot fragmentair
Pu	Puin		
St	Stenen		
Mt	Metaal		
Ht	Hout		
Bt	Beton		
Me	Mergel		

Andere afkortingen

		<i>Kleur</i>	
Pl	Plantenresten	Gr	Grijs
Ro	Roestvlekken	Br	Bruin
Mn	Mangaan	Be	Beige
Mfe	IJzer	Or	Oranje
		Ge	Geel
		Gro	Groen
		Dr	Donker
		Li	Licht
		Vl	Vlek(ken)

10. CD-ROM

Bijgevoegd bevindt zich een CD-rom met de volgende gegevens:

- Foto's geordend per werkput
- De digitale versie van dit rapport
- De digitale versie van alle bijlagen
- Fotolijst, sporenlijst, velddagboek, hoogtematen.

BIJLAGEN

Bijlage 1

188650

188700

188750

197950

197900

197850

197800

Verlorenkost te Westerlo
 Allesporenkaart

- Werkputten
- Deelgebieden
- Begrenzing plangebied
- Kabels en leidingen

197950

197900

197850

197800

188650

188700

188750

Bijlage 2

188670 188680 188690 188700 188710

197900

197900

Verloren Kost te Westerlo
Hoogtematen en profielen detail 1

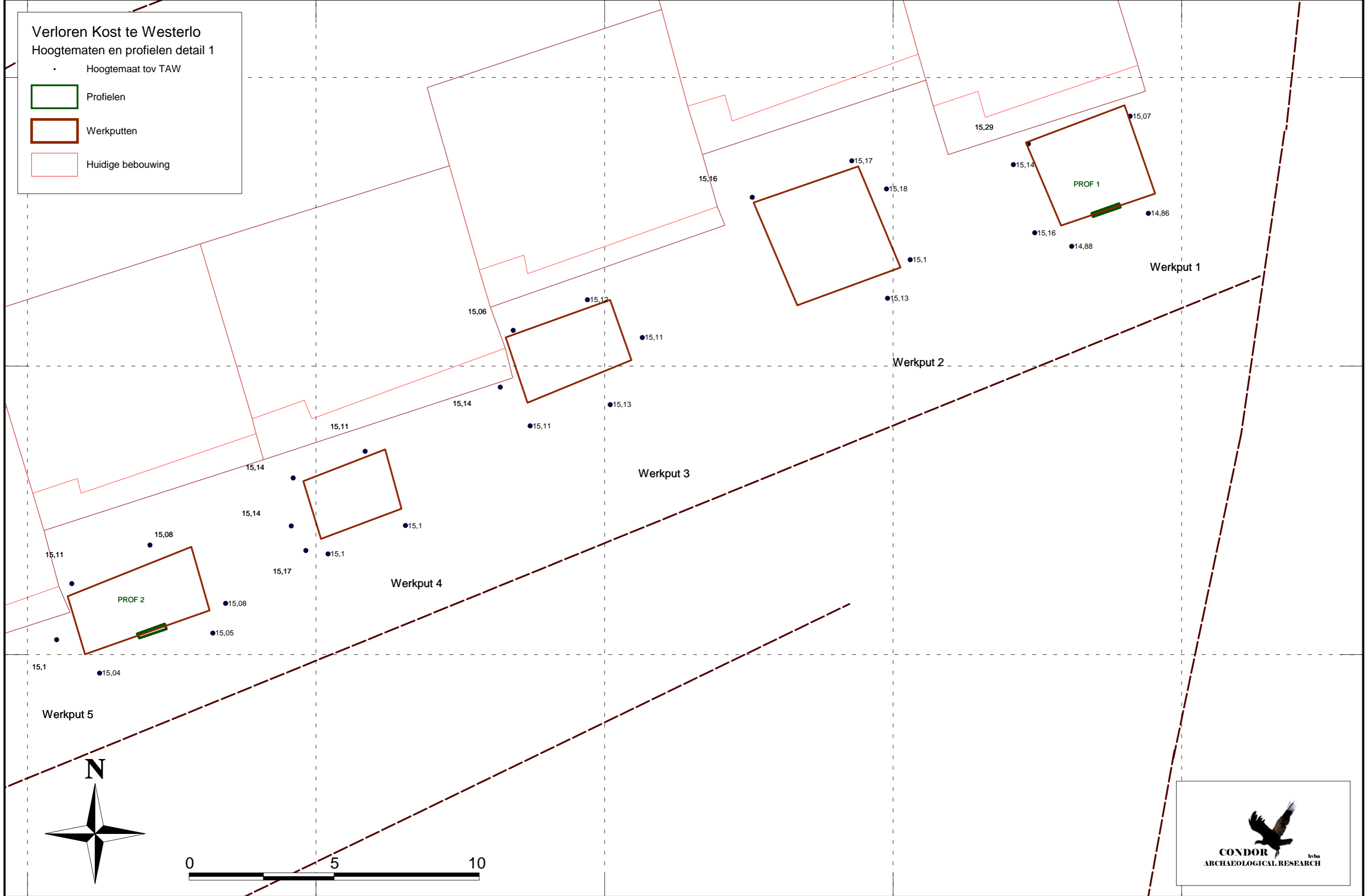
- Hoogtemaat tov TAW
- ▭ Profielen
- ▭ Werkputten
- ▭ Huidige bebouwing

197890

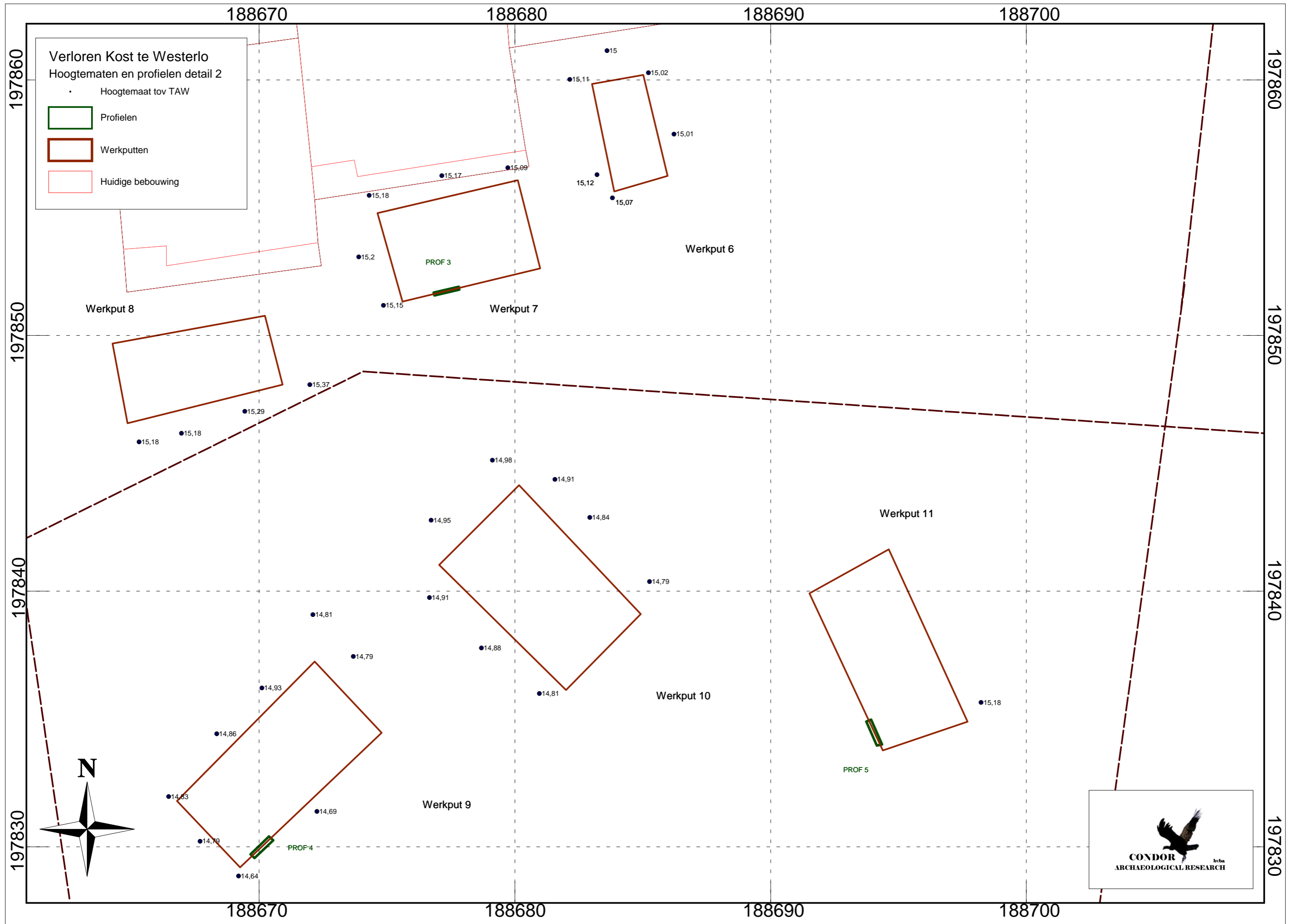
197890

197880

197880

188670 188680 188690 188700 188710

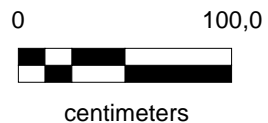
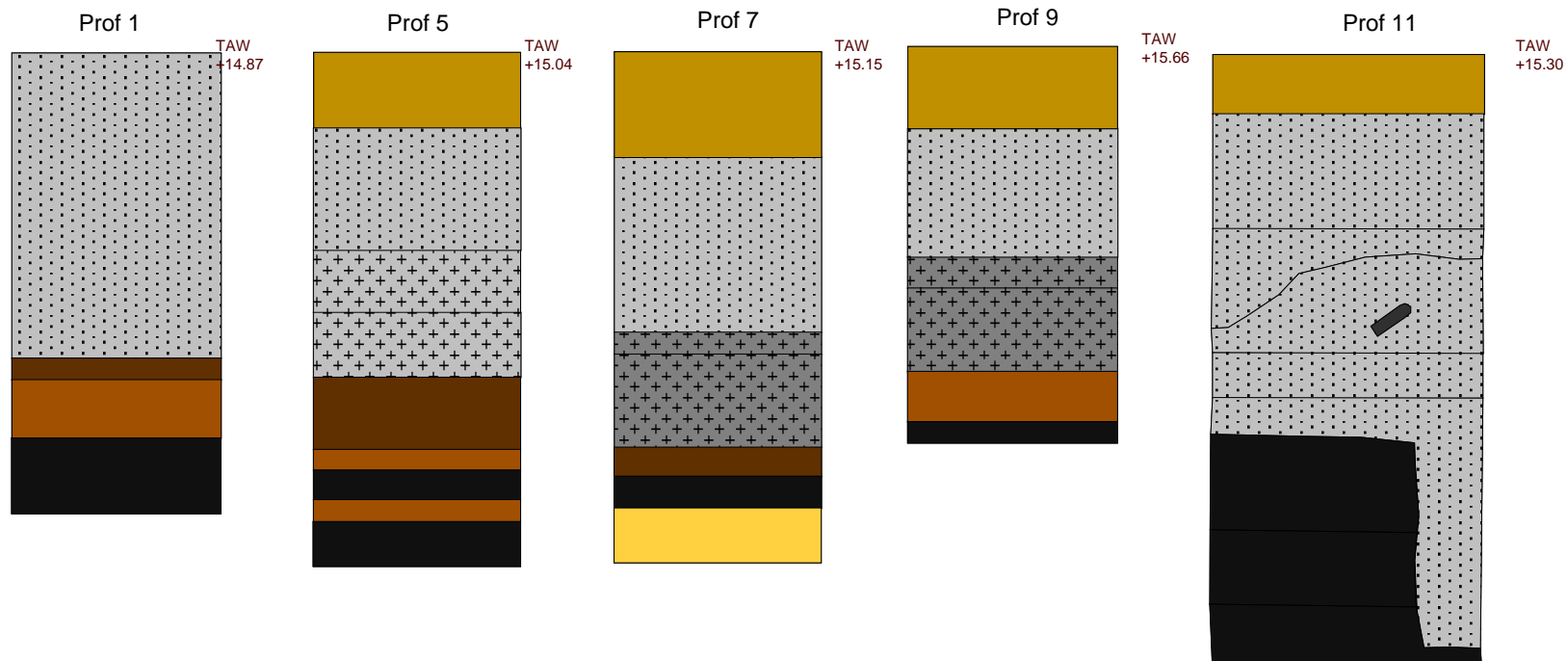

Bijlage 3

Verlorenkost te Westerlo

Profielen

- Beton
- ▨ Puinlaag
- Ab-horizont
- Overstromingsafzettingen
- C-horizont, veen (al dan niet veraard)
- Ap-horizont
- ▨ Ophoogpakket
- C-horizont
- ▨ Ouder ophoogpakket

Bijlage 4

